

HAYDN KÉTSZER

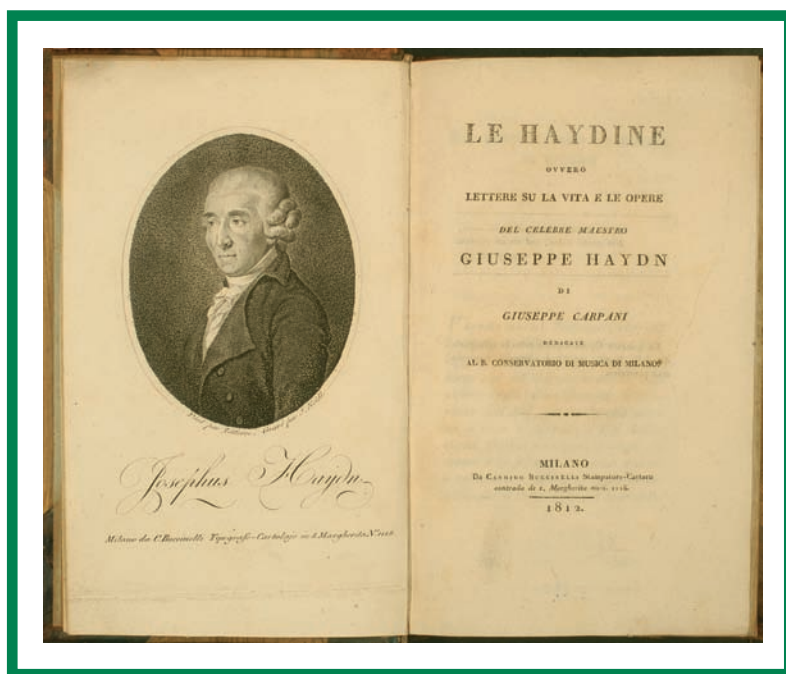
A 2009-es esztendő kulturális rendezvénysorozatainak Európa-szerte izgalmas színfoltjai voltak a Joseph Haydn halálának 200. évfordulójához kapcsolódó különféle megemlékezések. A világ legjelentősebb Haydn-gyűjteményének őrzőjeként a Zeneműtár – az ausztriai emlékkiállítások számára való bőséges kölcsönzés mellett – két hazai kiállítással is gazdagította az emlékév programját. Az Országos Széchényi Könyvtár Nemzeti Erekllyeterében május 14. és július 10. között volt látható a kizárólag saját anyagunkból és erőinkkel létrehozott „Haydn hétszer”, míg a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetével közösen rendezett, ugyancsak májusban megnyílt „Joseph Haydn és Magyarország” emlékkiállítás 2010. március 31-ig látogatható a Zenetörténeti Múzeumban (1014 Budapest, Táncsics Mihály u. 7).

A „Haydn hétszer” megnyitóján – amelyet lényegében a teljes hazai zenetörténész-szakma megtisztelt jelenlétével – először Somfai László akadémikus elevení-

tette fel a magyar Haydn-kutatás hőskorát, amelyet éppen a nemzeti könyvtárba került Esterházy-gyűjtemény kutathatóvá válása indított el az 1950-es években. Ezután a Magyar Zenetudományi és Zenekritikai Társaság képviselőjében Kárpáti János, a Zeneakadémia könyvtárának nyugalmazott vezetője emlékezett az idén száz éve született Vécsey Jenőre, aki az említett hőskor idején a Zeneműtár vezetője volt. A nyitónepség fényét a Haydn Barytontrio játéka emelte, egy-egyszer mind kivételes alkalmat nyújtva a közönségnek, hogy megismerkedjék Esterházy „Fényes” Miklós kedvenc – de már a maga korában is kuriózumnak számító – vonós hangszerével. (A herceg udvari komponistájaként maga Haydn mintegy másfélszáz művet komponált a csellóhoz hasonlóan, láb között tartva játszott barytonra.)

Részlet a „Joseph Haydn és Magyarország” közös kiállításunkból
(a Zenetörténeti Múzeumban)

Giuseppe Carpani olasz nyelvű Haydn-életrajza 1812-ből

A még zenebarát körökben is gyakran félreismert Joseph Haydn személyiségét a kiállítás – címével összhangban – hét oldalról kísérelte meg körüljárni. A zenetörténet-könyvekben többnyire „a szimfónia atyjaként” és „a vonósnegyes megteremtőjeként” emlegetett radikális *újító* bemutatását a környezete konzervatívabb ízlésvilágának is megfelelni próbáló *udvari karmester* napi rutinfeladatainak áttekintése követte. Hasonló ellentétpárt alkotott a harmadik és negyedik téma is, hiszen a zenei *humorista* tipikus megtestesítőjének tartott Haydn néhány hatásos gegjének felvillantása után a *hívő* komponista sokkalta kevésbé ismert egyházi műveire próbáltuk felhívni a figyelmet. Ezután a *magánemberről* tudhatott meg néhány érdekes adalékot az érdeklődő, s ennek ellenpontjául hatodik témaként a Haydnal mint a korabeli Európa egyik *hírességével* kapcsolatos dokumentumok kerültek a vitrinekbe. Végül pedig a *gyűjtő* Haydnt mutattuk be, emlékeztetve a látogatót, mennyire egyoldalú is a zeneszerző vidéki-es egyszerűségéről kialakított kép a hagyatékában maradt tekintélyes könyvtár és metszetgyűjtemény ismeretében. A „Haydn hétszer” cím azonban korántsem csupán a bemutatandó témák számát határozta meg: a Nemzeti Ereklyetérben „kísérőzeneként” a zeneszerző hét művének részletei szólaltak meg, a Zeneműtár olvasótermében pedig a kiállítás nyitvatartása alatt – bővebb zenei illusztrációként – hét audio-csatornán a Haydn-életmű hét fontos műfajából válogatott műveket hallgathattak olvasóink. A kiállítóterben viszont – immár túllépve a hetes számon – egy fontos ráadást is kapott a látogató: az ereklyetárlóban most először volt látható a zeneszerző 1804 táján összeállított műjegyzé-

ke, az ún. *Haydn-Verzeichniss*, amelyet tavaly sikerült megvásárolnunk az Országos Széchényi Könyvtár egyedülálló Haydn-gyűjteményének további fontos kiegészítésül.

A Zeneműtár kamara-kiállításaként készült „Haydn hétszer”-rel szemben a „Joseph Haydn és Magyarország” a társművészetek alkotásaira is építő, nagyszabású kiállítás, mely teljesen betölti a Zenetörténeti Múzeum – a nemrégiben lezárult felújítás óta immár 450 négyzetméteres – belső terét. A tárlat alapkonceptióját Tallián Tibor, a Zene tudományi Intézet igazgatója dolgozta ki, aki az ország legkülönbözőbb közgyűjteményeiből összegyűjtött hatalmas anyagot hat téma köré csoportosította. (Ez a tény inspirálta Fazekas Gergely zenetörténészt, hogy a két Haydn-kiállításról a *Musika* folyóirat augusztusi számában közölt – egyébként igen meleg

hangú – recenziójának a „Haydn hatszor, Haydn hétszer” címet adja; jelen cikk „kétszeres” címét már az ő ötlete inspirálta.)

Az első, *Ecclesia* feliratú terem Haydn vallásos műveit járja körül, a zenei kéziratokat többek között korabeli kegytárgyakkal, eredeti portrékkal és egy 18. századi, de ma is megszólaltatható orgonával társítva. Hasonlóan látványos a második terem, amelyben *Theatrum* mottóval elsősorban az eszterházai operaház működésével kapcsolatos dokumentumokat állítottunk ki: a Haydn vezényelte előadások kézíratos partitúráit, a más zeneszerzők operáihoz általa komponált ún. „betétáriák” unikális forrásait, az operaház és a kastély korabeli tervrajzait, valamint az ugyancsak „Fényes” Miklós szolgálatában alkotó Pietro Travaglia számos jelmeztervét (a Színháztörténeti Tár e terem berendezéséhez nyújtott segítséget ehelyütt is szeretnénk megköszönni). A középső, legnagyobb termet egy hatalmas molinó osztja ketté: első részében (*Camera*) Haydn néhány fontos hangszeres művét mutatjuk be azok megrendelőivel társítva – Esterházy I. Pál Antalt („Napszak-szimfóniák”), „Fényes” Miklóst (baryton-triók), Apponyi Antalt („Apponyi-kvartettek”) és Erdődy Józsefet („Erdődy-vonósnegyesek”) egyaránt egészalakos portrékon láthatjuk. A terem másik felében *Majores et minores* gyűjtőcímmel Haydn „kis és nagy” kortársával ismerkedhetünk meg az ugyancsak jelentős komponistává lett fivértől, Michael Haydntól kezdve a közeli barát Mozarton át a tanítvány Beethovenig (hogy ezúttal csak az igazán *majores* alkotókat említsük). A negyedik terem programatikus felirata *Populus – Gentes*, ami egyfelől a Haydn zenéjében minduntalan

Részlet a „Haydn hétszer” kiállításból

felbukkanó népies témákra utal, másfelől pedig e témák gyakran „egzotikus” (magyar, cigány, horvát, stb.) eredetűre. Végül az utolsó három teremben – azok kisebb teréhez és meghittebb hangulatához illő módon – a zeneszerző személye kerül a középpontba: előbb Haydn édesapjának rohraui bognárműhelyét idézi meg egy korhűen berendezett szoba, majd pedig az Esterházyak szolgálatában töltött évtizedek néhány személyes dokumentumát mutatjuk be, így például a zeneszerző több eredeti levelét, egy szeretője, Luigia Polzelli számára komponált ária kottáját, vagy a zenészek szállásául szolgáló eszterházi *Muzsikaház* alaprajzát. Az utolsó terem fény és árnyék megindító kontrasztjára épül: a látogató a pályája csúcsára érkezett mester európai hírnevéhez kapcsolódó számos dokumentummal találkozhat – egyszersmind viszont az utolsó évek olyan személyes tárgyaival is, mint az a kottás

névjegy, amelyre a komponálástól immár visszavonult Haydn egyik kései művének alábbi részletét nyomtatta: „*Hin ist alle meine Kraft, alt und schwach bin ich...*” („*Oda minden erőm, öreg és gyenge vagyok...*”)

A „Joseph Haydn és Magyarország” kiállításához főtökkel gazdagon illusztrált kiadvány is készült a Zene-történeti Múzeum vezetője, Baranyi Anna szerkesztésében és e sorok írójának angol és magyar nyelvű kísérőszövegével. Ez a remek kiállítású „katalógus” már önmagában is szép bizonyítéka a múzeum és a Zeneműtár közötti termékeny együttműködésnek, amelyre minden bizonnyal építhetünk a következő két esztendőben is: 2010-ben Erkel Ferenc, 2011-ben Liszt Ferenc születésének 200. évfordulójára emlékezünk majd – a tervek szerint a mostanihoz hasonló, nagyszabású közös kiállításokkal.

Mikusi Balázs
mikusi@oszk.hu